

Résumés de thèse

Les recompositions territoriales dans la région de la Baltique orientale (Finlande, Estonie, Lettonie et Lituanie)

La région de la Baltique orientale a été profondément marquée par le changement géopolitique majeur qu'a représenté la fin de l'URSS. Composée de petits Etats de construction ou de restauration récente, elle a rejoint l'Union européenne au cours des quinze dernières années, à l'issue d'un processus de « transition » politique et économique. Caractérisée par son statut historique de confins, zone de contact et de confrontation entre des puissances régionales, la région a hérité d'une organisation spatiale rappelant son rôle ancien d'interface, mais aussi les contraintes liées à la proximité du *Rideau de fer*. Aujourd'hui à la charnière entre l'Union européenne et la Russie, elle constitue un espace particulièrement sensible au changement, donnant lieu à d'importantes recompositions territoriales.

L'un des enjeux de la thèse consiste à aborder d'un point de vue géographique les effets de vingt années de transformations des organisations territoriales, pour déterminer dans quelle mesure les structures héritées et les influences extérieures continuent à l'emporter sur les forces endogènes d'organisation. En s'appuyant sur un ensemble de travaux et réflexions géographiques menés depuis une vingtaine d'années sur l'Europe centrale et orientale, il s'agit de renouveler l'approche d'une région périphérique européenne encore peu connue et pratiquée par les géographes. L'espace concerné est abordé en se basant sur un important travail de terrain et un recours abondant à l'outil cartographique comme éléments de réflexion. Il s'agit de proposer une lecture thématique non exhaustive des recompositions territoriales, en ayant recours à différents domaines des sciences humaines et sociales.

La première partie fait le point sur les outils méthodologiques utilisés et définit le contexte de recherche de la présente étude, dans le temps et dans l'espace. Une seconde partie s'intéresse aux acteurs des recompositions, pour identifier leur rôle et leur champ d'action à différentes échelles. La troisième partie opère un changement d'échelle pour adopter un regard régional sur des phénomènes de parallélisme et de structuration interne, pour envisager ensuite l'élaboration de modèles. La quatrième partie propose une approche des recompositions territoriales par des facteurs préalablement identifiés : les frontières, la mondialisation, les dynamiques métropolitaines et démographiques. La question est alors de déterminer les effets de la conjonction de ces éléments sur la géographie interne des Etats. Enfin, une cinquième partie envisage de manière rétrospective un bilan de vingt années de transformations, à travers les enjeux de l'intégration européenne et l'étude de plusieurs trajectoires régionales.

A travers la présente recherche géographique, il s'agit de mener une réflexion sur la notion de région en Europe et les enjeux représentés par la gestion des frontières externes et les relations avec le voisinage.

Mots-clés : pays baltes, Finlande, recompositions territoriales, géopolitique, frontière, Baltique, Europe

Pascal Orcier, *Les recompositions territoriales dans les Etats de la Baltique orientale (Finlande, Estonie, Lettonie et Lituanie)*, Lyon 30/11/2009, pascal.orcier@gmail.com

Territorial rearrangements in the Eastern Baltic region (Finland, Estonia, Latvia and Lithuania)

The Eastern Baltic region has been deeply affected by the major geopolitical change brought about by the collapse of the USSR. Formed by small and recently built or restored States, the countries of this region have joined the European Union over the past fifteen years, after a process of so-called political and economic “transition”. Characterized by its historical confine status, a zone of contact and conflict between regional powers, the region has inherited a spatial organisation that both reminds of its ancient function of interface and the constraints due to the vicinity of the *Iron curtain*. Nowadays located at the articulation between the EU and Russia, it represents a space particularly prone to changing, which gives way to major territorial rearrangements.

One of the stakes of this PhD consists in tackling, from a geographical point of view, the effects of twenty years of transformation in the territorial organisation, in order to determine to what extent the inherited structures and external influences still prevail upon endogenous forces of organisation. Relying on a compiling of studies and reflexions led on Eastern and Central Europe, the matter is to renew the approach of a European peripheral region that is still badly known and covered by geographers. The related space is got onto a basis of an important outdoor studies and profuse references to the cartographic tool as an element of reflexion. The matter is to propose a thematic and non exhaustive vision of the territorial rearrangements, using different fields of human and social sciences.

The first part evaluates the situation on the methodological tools to be used and defines the research context of the present studies, both in matters of time and space. A second part concerns the actors of the rearrangements, in order to identify their functions and fields of actions at different levels. The third part proceeds to a changing of scale, to adopt a regional outlook on the phenomena of parallelism and internal structuring, in order to consider the elaboration of models. The fourth part proposes an approach of territorial rearrangements by beforehand identified factors: borders, globalization, metropolitan and demographic dynamics. The main issue is to determine the effects of the concurrence of these elements on the States’ internal geography. Lastly, the fifth part considers, in a retrospective way, the outcome of twenty years of transformation, through the issues of European integration and the study of several regional paths.

Through the current geographical research, the main issue remains leading a reflexion on the notion of “region” in Europe and the stakes that the handling of the external borders and neighbouring relationships represent.

Key words: Baltic States, Finland, territorial rearrangements, geopolitics, borders, Baltic Sea, Europe

Pascal Orcier, *Les recompositions territoriales dans les Etats de la Baltique orientale (Finlande, Estonie, Lettonie et Lituanie)*, Lyon 30/11/2009, pascal.orcier@gmail.com

Teritoriālās pārmaiņas Baltijas austrumu reģionā (Somija, Igaunija, Latvija un Lietuva)

Nozīmīgās ģeopolitiskās pārmaiņas PSRS pastāvēšanas beigās ir atstājušas lielu ietekmi uz Baltijas austrumu reģionu. Pēdējo piecpadsmit gadu laikā šī reģiona nelielās valstis, kuras salīdzinoši nesēn atguvušas neatkarību, politiskas un ekonomiskas „pārejas” rezultātā pievienojās Eiropas Savienībai. Reģionu raksturo tā vēsturiskā situācija pierobežu zonā, kas bija saskarsmes un sadursmes punkts starp reģionālām varām, un tādēļ mantojumā palicis plašs tīkls, kas atgādina ne tikai par savu kādreizējo nozīmi saskarsmes ziņā, bet arī par nepatīkamo, kas saistīts ar dzelzs priekšvara tuvumu. Šobrīd reģions, kas savieno Eiropas Savienību un Krieviju, ir ļoti jūtīgs pret jebkādām izmaiņām, un līdz ar to tajā norisinās nozīmīgas teritoriālās pārmaiņas.

Viens no disertācijas darba uzdevumiem ir no ģeogrāfiskā viedokļa apskatīt divdesmit gadu garumā norisinājušos katras valsts teritoriālo pārmaiņu sekas, lai tādējādi noteiktu, cik lielā mērā pārmantotās struktūras un ārējās ietekmes joprojām dominē šo valstu iekšējās sistēmās. Pamatojoties uz divdesmit gadu laikā veiktajiem ģeogrāfiskajiem pētījumiem par Centrālo un Austrumu Eiropu, darbā paredzēts sniegt jaunu skatījumu uz Eiropas perifēriju, ko ģeogrāfi vēl īpaši nepārziņa un nepēta. Attiecīgais reģions tiek analizēts, pamatojoties uz ievērojamu tā izpēti un kartogrāfisko metožu palīdzību. Darba mērķis ir izveidot tematisku lasāmvielu par teritoriālajām pārmaiņām, balstoties uz dažādām sociālo un humanitāro zinātņu jomām.

Pirmajā nodaļā tiek apskatīti izmantotie metodoloģiskie līdzekļi un tiek definēts šī darba pētījuma lauks gan laikā, gan telpā. Otrā nodaļa vērsta uz teritoriālās pārmaiņas ietekmējošajiem faktoriem, lai noteiktu to darbības lauku dažādos mērogos. Trešajā nodaļā reģionālā mērogā tiek apskatītas paralēlisma un iekšējo struktūru izpausmes, lai pēc tam varētu apsvērt modeļu izstrādi. Ceturtajā nodaļā teritoriālās pārmaiņas tiek apskatītas, balstoties uz iepriekš noteiktiem faktoriem: robežas, globalizācija, lielpilsētu un demogrāfiskie procesi. Šajā gadījumā ir jānosaka minēto elementu kopuma ietekme uz valstu iekšējo sistēmu. Visbeidzot piektajā nodaļā tiek sniegta divdesmit pārmaiņu gadu retrospektīva, gan skarot gan ar Eiropas integrāciju saistītās problēmas, gan apskatot vairākus reģionālās attīstības virzienus.

Veicot šo ģeogrāfisko pētījumu, tiek apskatīts reģiona jēdziens Eiropā un problēmas, ko rada ārējo robežu pārvaldība un attiecības ar kaimiņvalstīm.

Atslēgvārdi: Baltijas valstis, Somija, teritoriālās pārmaiņas, ģeopolitika, robežas, Baltija, Eiropa.

Территориальные изменения в восточной части Балтийского региона (Финляндия, Эстония, Латвия, Литва).

Важные геополитические изменения, последовавшие за распадом СССР, оказали большое влияние на восточную часть Балтийского региона. Небольшие страны, из которых состоит этот регион, сравнительно недавно обрели независимость, и через пятнадцать лет экономического и политического переходного периода вступили в Европейский Союз. На протяжении всей их истории, страны региона характеризует нестабильность их внешних границ, которые служили поводом для территориальных столкновений и конфликтов между близлежащими державами. Сегодня об этой исторической особенности, а так же о существовавшем в недавнем прошлом «железном занавесе», напоминает сложная, похожая на сеть внутренняя организация данного региона (транспортные сети, расположение столиц и т. д.). Восточная часть Балтийского региона сегодня является связующим звеном между Европейский союзом и Россией, и, хотя она особенно чувствительна к любым изменениям, там происходят важные территориальные перемены.

Одной из целей данной научной работы является рассмотрение последствий двадцати лет территориальных изменений в каждой стране с географической точки зрения, чтобы определить, в какой мере унаследованные из прошлого структуры и внешние воздействия продолжают преобладать во внутренних системах этих стран. Основанная на большом количестве научных трудов и географических исследований, проведённых за последние двадцать лет в восточной и западной Европе, данная работа даёт новый взгляд на периферийный регион Европы, который до сих пор ещё мало изучен географами. Подход к исследованию региона основан как на изучении его местности, так и его картографических отображений. Данная работа, опираясь на различные области гуманитарных и социальных наук, предлагает лишь одно из возможных прочтений территориальных изменений, произошедших в регионе, и не представляет из себя исчерпывающий материал.

Первая часть работы разъясняет использованные методологические приёмы и определяет время и место, охваченные в данной научной работе. Вторая часть даёт определение роли и места действия исторических лиц - участников территориальных изменений. В третьей части автор, с целью создания новых моделей, рассматривает с региональной точки зрения феномен параллелизма и формирования внутренних структур государств. Четвёртая часть предлагает рассмотреть территориальные изменения в рамках определённых категорий: границ, глобализации, столиц и демографической динамики. Главной целью работы является определение совокупного влияния вышеперечисленных элементов на внутреннюю систему этих государств. Последняя, пятая глава, подводит итоги этим двадцати годам перемен, и исследует вопросы европейской интеграции и разнообразные направления регионального развития.

Данная работа исследует понятие «регион» в Европе, а так же проблемы, связанные с управлением внешними границами и отношениями между соседними странами.

Ключевые слова: Балтийские страны, Финляндия, территориальные изменения, геополитика, граница, Балтия, Европа.